

Śmierć prezydenta — granice sporu politycznego

Miłosz Hrycek

Adresat zajęć: uczniowie szkół ponadpodstawowych.

Rodzaj zajęć: lekcje historii, historii i społeczeństwa, wiedzy o społeczeństwie.

Cel ogólny zajęć: Ukazanie rzeczywistości społeczno-politycznej w okresie tworzenia zrębów parlamentaryzmu dwudziestolecia międzywojennego.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- zna główne partie polityczne początku lat 20. XX wieku;
- poznaje najważniejsze zasady funkcjonowania Konstytucji marcowej 1921 r.;
- charakteryzuje sytuację wewnętrzną Polski w okresie pierwszych wyborów prezydenckich;
- potrafi omówić okoliczności śmierci pierwszego prezydenta Gabriela Narutowicza;
- potrafi rozróżnić zachowania patriotyczne od zachowań szowinistycznych.

Metody pracy: wykład, pogadanka, dyskusja, metaplan, praca z tekstem źródłowym.

Formy pracy: praca indywidualna, praca w grupach, praca całą klasą.

Środki i materiały dydaktyczne: film Jerzego Kawalerowicza *Śmierć prezydenta* (1977), fragment Konstytucji RP z 17 marca 1921 r.

Słowa kluczowe: wybory, prezydent, Zgromadzenie Narodowe, zamach, szowinizm, patriotyzm.

Czas: 2 godziny lekcyjne + projekcja filmu.

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

Ze względu na czas trwania filmu (137 min), uczniowie oglądają go wcześniej w domu.

1. Rozpoczęcie zajęć. Na początku lekcji, po zapoznaniu uczestników z celami zajęć, nauczyciel w kilku zdaniach informuje uczniów o genezie powstania filmu, a także przybliży postać reżysera — Jerzego Kawalerowicza.

Jerzy Kawalerowicz urodzony w 1922 r. w Gwoźdźcu, zmarł w 2007 r. w Warszawie. Reżyser m.in.: *Matki Joanny od Aniołów*, *Pociągu*, *Faraona*, *Śmierci prezydenta*,

Quo vadis. Po wojnie ukończył Kurs Przyniesienia Filmowego w Krakowie. Rozpoczął także studia w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Prace przy filmie zaczął od asystowania reżyserom. *Gromadę* — pierwszy, samodzielny film zrealizował w 1951 r. W 1955 r. został kierownikiem artystycznym zespołu filmowego Kadr. W 1980 r. rozpoczął pracę wykładowcy w Państwowej Wyższej Szkole Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej w Łodzi. Jego *Faraon* w 1966 r. otrzymał nominację do Oscara. *Śmierć prezydenta* w 1978 r. otrzymała nagrodę Srebrnego Niedźwiedzia na Międzynarodowym Festiwalu Filmowym w Berlinie. Film powstał rok wcześniej i ukazuje wycinek historii Polski okresu międzywojennego. Reżyser skupia się tylko na wątku pierwszych wyborów prezydenckich i zamachu na życie Gabriela Narutowicza. Obraz Kawalerowicza jest przykładem realizmu historycznego, dziełem dość wiernie rekonstruującym wydarzenia historyczne na podstawie dokumentów, relacji i wspomnień. Reżyser w swoim filmie bohaterami uczynił dwie postaci — ofiarę i sprawcę, Gabriela Narutowicza i Eligiusza Niewiadomskiego.

2. Zaprezentowanie tła historycznego okresu, który ukazany jest w filmie (może to zrobić uczeń, w formie referatu lub prezentacji multimedialnej). Nauczyciel wcześniej wyznacza uczniów, którzy przygotowują w domu krótkie wystąpienia na jeden lub kilka z poniższych tematów:

- Stan polskiego parlamentaryzmu w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości.
- Kompetencje Tymczasowego Naczelnika Państwa.
- Główne partie na polskiej scenie politycznej.
- Gabriel Narutowicz — prezentacja sylwetki polityka.

3. Rozwinięcie lekcji. Nauczyciel rozdaje uczniom teksty z fragmentami Konstytucji z 17 marca 1921 r. (ZAŁĄCZNIK NR 1), prosząc o udzielenie odpowiedzi na poniższe pytania:

- Do kogo lub do czego odnoszą się w preambule twórcy konstytucji? Wyjaśnij powody tych odniesień.
- Jakie cele przyświecały uchwaleniu konstytucji?
- Do kogo, według zapisów konstytucji, miała należeć władza w Polsce?
- Kto dokonywał wyboru prezydenta?
- Ile lat trwała kadencja prezydenta?

Nauczyciel krótko podsumowuje ten etap lekcji. Uczniowie robią notatki w zeszytach.

4. Prowadzący przedstawia uczniom fragment filmu J. Kawalerowicza *Śmierć prezydenta*, sceny obrad Zgromadzenia Narodowego i wyboru prezydenta (31:50–44:00). Następnie dzieli klasę na pięć grup. Każdej z grup przydziela jedno pytanie. Po kilku minutach każda z grup prezentuje efekty swojej pracy.

Grupa nr 1. Wymieńcie partie polityczne przedstawione w filmie.

Grupa nr 2. Spośród ilu kandydatów Zgromadzenie Narodowe dokonywało wyboru?

Grupa nr 3. W jakich okolicznościach posłowie i senatorowie wybierali prezydenta?

Grupa nr 4. Dlaczego nie było zgodności przy wyborze najważniejszej osoby w państwie?

Grupa nr 5. Jakie zarzuty padały wobec Gabriela Narutowicza po jego wyborze?

5. Podczas kolejnego etapu lekcji nauczyciel skupia się na wątku śmierci pierwszego prezydenta Polski. Pyta uczniów, co ich zdaniem oznacza hasło „Polska dla Polaków”? Prosi, żeby wymyślili inne krótkie hasła, które mogą lepiej wyrażać uczucia narodowe bez obrażania przedstawicieli innych narodów i podważania ich prawa do życia w Polsce. Każdy uczeń zapisuje swoje hasła na tablicy. Następnie młodzież wybiera te hasła, które najbardziej im się podobają, uzasadniając przy tym swój wybór.

6. Nauczyciel rozdaje członkom pięciu grup (wcześniej wybranych) schematy metaplanu (ZAŁĄCZNIK NR 2) dotyczącego zagadnienia: Okoliczności wyboru pierwszego prezydenta Rzeczypospolitej. Uczniowie dokonują analizy problemu i przedstawiają wyniki swojej pracy. Wnioski zapisywane są do zeszytu w formie notatki. Omówienie tego ćwiczenia można zakończyć dyskusją na temat sporu, jego granic, języka używanego podczas debat politycznych, szowinizmu i patriotyzmu. Nauczyciel, podsumowując zajęcia, może nawiązać do współczesnego poziomu dyskusji między zwolennikami różnych partii czy światopoglądów, zwracając uwagę, do czego może doprowadzić niepoohamowanie i brak umiaru w sporze między rozmówcami.

PRACA DOMOWA:

Dla chętnych: Porównaj zakres władzy prezydenta według Konstytucji marcowej z uprawnieniami prezydenta wynikającymi z obecnie obowiązującej konstytucji.

ZAŁĄCZNIK NR 1

„**USTAWA** z dnia 17 marca 1921 roku

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

W Imię Boga Wszechmogącego!

My, Naród Polski, dziękując Opatrzności za wyzwolenie nas z półtorawiekowej niewoli, wspominając z wdzięcznością męstwo i wytrwałość ofiarnej walki pokoleń, które najlepsze wysiłki swoje sprawie niepodległości bez przerwy poświęcały, nawiązując do świetnej tradycji wiekopomnej Konstytucji 3-go Maja — dobro całej, zjednoczonej i niepodległej Matki-Ojczyzny mając na oku, a pragnąc Jej byt niepodległy, potęgę i bezpieczeństwo oraz ład społeczny utwierdzić na wiekiutych zasadach prawa i wol-

ności, pragnąc zarazem zapewnić rozwój wszystkich Jej sił moralnych i materialnych dla dobra całej odradzającej się ludzkości, wszystkim obywatelom Rzeczypospolitej równość, a pracy poszanowanie, należne prawa i szczególną opiekę Państwa zabezpieczyć — tę oto Ustawę Konstytucyjną na Sejmie Ustawodawczym Rzeczypospolitej Polskiej uchwalamy i stanowimy.

ROZDZIAŁ I

Rzeczpospolita

Art. 1

Państwo Polskie jest Rzeczpospolitą.

Art. 2

Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu. Organami Narodu w zakresie ustawodawstwa są Sejm i Senat, w zakresie władzy wykonawczej — Prezydent Rzeczypospolitej łącznie z odpowiedzialnymi ministrami, w zakresie wymiaru sprawiedliwości — niezależne Sądy.

(...)

ROZDZIAŁ III

Władza wykonawcza

Art. 39

Prezydenta Rzeczypospolitej wybierają na lat siedem bezwzględną większością głosów Sejm i Senat, połączone w Zgromadzenie Narodowe. Zgromadzenie Narodowe zwołuje Prezydent Rzeczypospolitej w ostatnim kwartale siedmioletnia swego urzędowania.

Jeżeli zwołanie nie nastąpi na 30 dni przed upływem siedmioletnia, Sejm i Senat łączą się z samego prawa w Zgromadzenie Narodowe na zaproszenie Marszałka Sejmu i pod jego przewodnictwem¹.

¹ <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19210440267>

ZAŁĄCZNIK NR 2

Okoliczności wyboru pierwszego prezydenta Rzeczypospolitej	
Jak było	Jak powinno być
Dlaczego nie było tak, jak powinno być?	
Wnioski:	